

Verslag van de 26e jaarvergadering van het International Waterfowl Research Bureau in Sapporo

J. Rooth

De 26e jaarlijkse Executive Board Meeting werd op uitnodiging van de Environment Agency van Japan van 18 tot 23 februari 1980 in Sapporo, Hokkaido, gehouden. Er was tevens door de Swan Research Group (IWRB) en de Crane Research Group (ICBP) een internationaal zwanensymposium en een internationaal kraanvogelsymposium georganiseerd. Deze symposia werden wegens het grote aantal sprekers en deelnemers simultaan gehouden. Drs. J. van der Ven nam aan het kraanvogelsymposium deel, terwijl rapporteur het zwanensymposium bijwoonde. De beide symposia werden gevolgd door excursies naar de belangrijkste overwinteringsgebieden van de Wilde Zwaan (*Cygnus cygnus*) en de Japanse Kraanvogel (*Grus japonensis*) op het eiland Hokkaido.

Het bezoek aan Hokkaido werd nog gevolgd door een verblijf van drie dagen in Tokyo waar onder andere een aantal reservaten werden bezocht en de mogelijkheid van uitbreiding van deze reservaten met de Wild Bird Society van Japan en de gouverneur van Tokyo en de Port Authority werd besproken.

Er waren circa 200 deelnemers aan de jaarvergadering en de beide symposia, waaronder vertegenwoordigers van Australië, België, Canada, China, Denemarken, Finland, Frankrijk, India, Italië, Japan, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Pakistan, USA, Verenigd Koninkrijk, West-Duitsland, Zweden, Zuid-Korea en van de volgende internationale organisaties: Conseil International de la Chasse (CIC), International Council for Bird Preservation (ICBP), International Crane Foundation (ICF) en de International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN).

1. Jaarvergadering

Activiteiten van het hoofdkwartier (Silmbridge)

Naast de organisatie van de jaarvergadering en speciale technische vergaderingen, begeleiding en stimulering van onderzoek, training van beheerders van watervogelgebieden in de ontwikkelingslanden, het schrijven van brieven aan officiële instanties over problemen van bedreiging en beheer van water- en moerasgebieden en watervogelpopulaties, vormt het publiceren van onderzoekresultaten en symposia en voorlichtingsmateriaal een belangrijk onderdeel van de taak van het hoofdkwartier.

Er verscheen een nieuwe versie van de brochure 'Liquid Assets' dat een pleidooi bevat voor het behoud van water- en moerasgebieden.

Wilde Zwanen, op de achtergrond de Zee van Ochotsk, 24 februari 1980.

Foto: J. Rooth.

Het verslag van het Feeding Ecology Symposium in Gwatt (1977) verschijnt in het voorjaar van 1980 als een speciale uitgave van de Bayerischer Ornithologischer Verein.

De proceedings van de First Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management, een gezamenlijke activiteit van CIC en IWRB (Parijs 1978), die werd gewijd aan de Rotgans, zijn net gereed gekomen. Het is de bedoeling dat de proceedings van de tweede vergadering in deze reeks (Parijs december 1979) over zwemeenden en rotgans, sneller gepubliceerd zullen worden.

Het verslag van het symposium over in kolonie broedende vogels in Tunesië (1978) moet nog gepubliceerd worden.

De achterstand in de publicaties van deze symposia wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de geringe bezetting van het hoofdkwartier.

Dat bestaat namelijk uit een honorary director: Prof. dr. G.V.T. Matthews, die niet gehonoreerd wordt, maar als directeur van The Wildfowl Trust een gedeelte van zijn tijd aan IWRB werk kan geven, een assistant director conservation: mr. M. Smart; een publications officer/vertaalster en een secretaresse. Alleen de laatste drie personen worden (onder-)betaald door het IWRB.

Het zou een grote verbetering zijn als er nog een assistant director research zou kunnen worden aangesteld. Omdat hiervoor de financiën ontbreken zou een tijdelijke oplossing kunnen zijn dat een aantal landen om de beurt een door dat land betaalde gekwalificeerde persoon voor enkele jaren uitleenen aan het IWRB-hoofdkwartier. Mogelijk ziet West-Duitsland hiertoe kans in de nabije toekomst. Het blijft echter een noodsituatie, omdat deze werkwijze ten koste van de continuïteit gaat. Dat laatste is wel gewenst omdat verschillende coördinatoren van Research Divisions aftreden en niet vervangen zullen worden.

Het instituut van Research Divisions heeft in het verleden wel gewerkt onder andere onder leiding van G. Atkinson Willes en prof. T. Lampio, maar wordt nu als een achterhaald systeem beschouwd en is dan ook tijdens deze Board meeting uit het Reglement geschrapt.

Het systeem van vrijwillige coördinatoren voor Research Groups blijft uiteraard bestaan.

Toekomstig onderzoek

Internationale tellingen zullen worden voortgezet om het verloop van de populaties vast te stellen terwijl nationale tellingen nodig zijn in verband met de betekenis van gebieden.

Dit moet ook voor andere dan de Westeuropese trekbanen gebeuren.

Volgens een recente verklaring van de World Bank moet er met het belang van watervogels rekening worden gehouden: ze kunnen als indicator gebruikt worden voor de toestand van de gehele levensgemeenschap. De water- en moerasgebieden worden als natuurlijke hulp-

bron erkend. Het is ook nodig om na te gaan hoe het beste gebruik kan worden gemaakt van deze natuurlijke hulpbronnen. De invloed van de jacht op deze 'natural resources' moet vooral in Azië, Afrika en Zuid-Amerika nog onderzocht worden.

Werkgroepen

Niet van alle werkgroepen was een rapport aanwezig, hieronder volgt een selectie.

Zeeëenden groep

Coördinator prof. E. Kumari (Estland) richt zijn aandacht vooral op de Eidereend, waarvan de verspreiding en de ecologie worden bestudeerd van de Barentssee in het noorden tot Schotland in het westen en de Zwarte Zee in het zuiden. In de Zwarte Zee broedt de soort sinds vijf jaar. Het laatste jaar met 19 paar. In het Oostzeegebied wordt internationaal samengewerkt bij onderzoek naar de trek en de ruijgebieden van zeeëenden.

Woodcock and Snipe Research Group

Vorig jaar werd als nieuwe coördinator H. Kalchreuter (West-Duitsland) benoemd. Er werd vorig jaar een 'Woodcock and Snipe Workshop' georganiseerd. De groep geeft een eigen Newsletter uit en in no. 5 hiervan zijn de verslagen van de lezingen in de workshop gepubliceerd.

Goose Research Group

Er is geen algemeen coördinator meer voor deze groep, maar elke soort heeft een specialist als coördinator. Er waren alleen rapporten over de Kolgans (coördinator dr. E. Kuyken) en van de Brandgans (coördinator B. Ebbinge).

De populatie van de Kolgans die in West-Europa overwintert, is van ongeveer 50.000 in 1965/66 toegenomen tot circa 200.000 in de laatste jaren. De oorzaken van de toename zijn niet duidelijk onder andere omdat er geen informatie uit het broedgebied en van de ruijgebieden beschikbaar is. Waarschijnlijk is echter wel dat de zachte winters sinds 1962/63 er een belangrijke rol bij hebben gespeeld. Ook de pannonische populatie is in recente jaren toegenomen.

Er zijn drie brandganspopulaties te onderscheiden:

De Barentszeepopulatie (50.000-60.000) overwintert in Nederland en Duitsland; de Groenlandpopulatie (33.000) overwintert in West-Ierland en aan de westkant van Schotland;

de Spitsbergenpopulatie (8.800) overwintert in Zuidwest-Schotland.

De eerste twee populaties zijn de laatste twintig jaar even snel gegroeid, de kleine Groenlandpopulatie groeide in het laatste decennium echter twee keer zo hard.

Deze groei is waarschijnlijk het gevolg van de bijna volledig beschermde status van de

soort. De boelende vraag blijft wanneer deze groei zal afzakken. De populatiedynamiek van de drie populaties wordt gevolgd zodat interessante vergelijkingen gemaakt kunnen worden.

Een opvallend verschijnsel is bijvoorbeeld het lage broedsucces van de Groenlandpopulatie, gemiddeld 14 % eerstejaars vogels vergeleken met 24 % eerstejaars bij de Barents-zee populatie terwijl de gemiddelde groei van de twee populaties met respectievelijk 5,3 % en 6 % bijna gelijk is. Daarnaast wordt vooral vanuit Nederland het onderzoek naar de voedselkeuze en de exploitatie van de vegetatie door de ganzen voortgezet.

Hunting Rationalization Research Group

Het onderzoek en andere activiteiten zoals enquêtes en jachtstatistieken leidden tot het standpunt dat onder andere in Parijs 1979 als volgt in een resolutie werd verwoord (vrij vertaald): 'Op grond van biologische evidentie blijkt dat mortaliteit veroorzaakt door jacht tijdens de herfsttrek gecompenseerd kan worden door verminderde natuurlijke mortaliteit, waardoor jacht niet schadelijk behoeft te zijn voor de omvang van de broedpopulaties. De jacht kan echter, vooral na midwinter, de totale mortaliteit verhogen waardoor het voortplantingspotentieel van populaties vermindert. Daarom wordt regeringen aanbevolen door middel van sluiting van de jacht watervogelpopulaties de noodzakelijke bescherming te geven na midwinter'. Deze werkgroep zal meer aandacht aan de (verbetering van de) jachtregelingen in Afrika besteden.

Loodvergiftiging

Gareth Thomas (RSPB) stelde op verzoek van de Hunting Rationalization Research Group een rapport samen op grond van een IWRB-enquête onder de lidstaten en met verwerking van gepubliceerde gegevens. De conclusies van dit rapport worden hier samengevat. Loodvergiftiging bij watervogels werd meer dan 100 jaar geleden in Italië en de USA vastgesteld. Uit deze enquête blijkt dat het verschijnsel in 15 landen kan worden aangetoond. Het gaat hierbij om hagelkorrels die met of als 'voedsel' worden opgenomen. De meeste risico's hierbij lopen de zwemeenden en de duikeenden. Ganzen lopen minder risico. Bij zwanen is het niet helemaal duidelijk, maar onderzoek aan doodgevonden zwanen wees uit dat bij 25-50 % de doodsoorzaak loodvergiftiging was (In sommige gevallen ook loodjes van hengelaars en van kleiduifpatronen).

In Noord-Amerika wordt de jaarlijkse sterfte door loodvergiftiging geschat op 2-3 % van alle watervogelpopulaties. Hier werden dan ook wel plaatselijk dichtheden van meer dan 40.000 hagelkorrels per ha vastgesteld in de bovenste 5-25 cm van de bodem van water- en moerasgebieden.

In Denemarken zou de concentratie hagelkorrels nog hoger zijn namelijk 141.000-1.837.000 per ha met lokale concentraties tot 4.000.000 korrels per ha!

In Noord-Amerika is men al op ruime schaal overgegaan op niet-toxische stalen hagel. Er is enige evidentie dat secundair loodvergiftiging optreedt bij predatoren, die vergiftigde watervogels eten zoals bij Slechtvalk, Steenarend, Zeearend, Rode Wouw, Buizerd in Europa en bij Amerikaanse Zeearenden in Noord-Amerika.

Nationale rapporten

Omdat deze jaarvergadering slechts acht maanden voor de technische vergadering van de Wetlandconventie werd gehouden, was de noodzaak van nationale rapporten niet groot, althans niet bij de staten die bij de conventie zijn aangesloten. Voor andere landen, met name een aantal Aziatische, vormde dit forum een mooie gelegenheid om wat over hun nationale natuurbeschermingsproblemen te rapporteren. Hieronder volgt een bloemlezing van voor ons interessante gegevens.

Denemarken

Vanaf 1 augustus 1979 is de hele Deense Waddenzee, circa 73.000 ha, wildreservaat geworden. Dit betekent dat het gebied verdeeld is in zones met jacht- en vaarrestricties. De grootste olieramp in de Deense wateren vond in de winter van 1978/79 plaats in het Kattegat. Er kwamen 50.000 eenden om, waaronder 30.000 Eidereenden. Dit had nauwelijks vermindering van het aantal broedparen in Denemarken tot gevolg in 1979. Er waren wel negatieve gevolgen voor het lokale broedbestand van de Roodhalsfuut en de Zwarte Zeekoet. In de Grote Belt vonden in september 1979 nog eens 3500 Eidereenden door olie de dood.

West-Duitsland

In het waddengebied blijft de Leybucht gespaard, bij de Nordstrander Bucht wordt de minst ingrijpende aantasting gerealiseerd, terwijl bij Rodenäs 2000 ha kwelder- en waddengebied bedreigd wordt door inpoldering. Dit gebied is van groot belang voor Rotganzen en Kleine Rietganzen.

Finland

Hier waren veel vogelpopulaties onder invloed van de strenge winter 1978/79 met 20% gereduceerd, maar de meeste (watervogel)-soorten hadden een goed broedseizoen.

Noorwegen

Er worden steeds meer water- en moerasgebieden beschermd, maar het zuurder worden van de meren door SO²-neerslag uit West-Europa heeft ernstige gevolgen voor ongewervelde dieren, vis en duikeenden.

USA

In Alaska krijgt 30 miljoen ha mogelijk de beschermde status van watervogelbiotoop. Het Congres zal hierover binnenkort beslissen. De jachtregeling wordt voor de Verenigde Staten wat meer gestandaardiseerd en zal niet meer van jaar tot jaar vastgesteld worden op grond van reproductiecijfers. De kritische drempelwaarde van bejaging is namelijk nog niet bekend. Het systeem dat lang als voorbeeld gold voor (West-)Europa bleek namelijk niet erg te voldoen. De vele arbeidsintensieve (en kostbare!) reproductiesurveys vormden geen goede basis voor het vaststellen van het bejaagbare deel van de populaties (bag limits).

Japan

Japan is 377.435 km² groot ($\pm 10 \times$ Nederland) en er wonen circa 112 miljoen mensen. 8% van het Japanse grondgebied is beschermd natuurgebied, verdeeld over 2800 reservaten en nationale parken. In Hokkaido is 10% van het grondoppervlak beschermd.

De verantwoordelijkheid voor de bescherming op nationaal niveau van water- en moerasgebieden en watervogels berust bij de Environment Agency, dat onder de minister-president valt. Hieronder berusten ook de jachtwetgeving en de natuurbescherming.

De afdeling culturele zaken van het ministerie van onderwijs heeft de verantwoordelijkheid voor de bescherming van natuurmonumenten, dat zijn bedreigde soorten zoals de Japanse Kuifibis (*Nipponia nippon*), de Japanse Kraanvogel (*Grus japonensis*), de Stellers Albatros (*Diomedea albatrus*) en de Otter (*Lutra lutra whiteleyi*).

De afdeling visserij van het ministerie van landbouw, bosbouw en visserij is verantwoordelijk voor de bescherming van walvissen en de Zeeotter op internationaal niveau. Er is geen instelling die verantwoordelijk is voor andere zeezoogdieren zoals zeehonden, zeelieven en dolfijnen.

Er worden reeds elf jaar midwintertellingen van watervogels gehouden. Op 16 januari 1979 werd 415.598 ha water- en moerasgebieden geteld met als resultaat: 8400 Wilde Zwanen, 2550 Kleine Zwanen, 7800 ganzen en 1.300.000 eenden. De Wild Bird Society organiseert al acht jaar tellingen van steltlopers op de belangrijkste pleisterplaatsen gedurende de trektijd. De laatste vijf jaar was het gemiddelde in het voorjaar 91.000 steltlopers en 46.000 in de herfst.

De overwinterende Kraanvogels op Kyushu worden sinds 1927 geteld. De populaties gingen sterk achteruit na de oorlog. Maar sinds 1960 nemen zij weer toe dank zij stringente bescherming en bijvoeding. In begin 1980 waren er van de Monnikskraanvogel (*Grus monacha*) 3.962, van de Witnekkraanvogel (*Grus vipio*) 808, en 4 gewone Kraanvogels (*Grus grus*). Er zijn slechts 6,5 ha voerakkers voor deze vogels beschikbaar zodat er nogal wat schade is in het naburige ak-

kerland. Ook bij de overwinterende ganzen op Honshu is er schade in de landbouw. Het gaat hierbij vooral om duizenden Kolganzen en Rietganzen. De Dwerggans, de Kleine Sneeuwganzen, de Aleutisch Canadagans en de Rotgans zijn hier zeldzaam en komen slechts in kleine aantallen voor.

De jacht op Kolganzen en Rietganzen is sinds 1971 gesloten, op de Meerkoet, de Houtsnip en de Grote Zaagbek sinds 1975. Sinds 1979 is een jachtexamen vereist. De populatie van de Japanse Kuifibis (*Nipponia nippon*) de nationale vogel, is van 100 vogels in 1935 teruggelopen tot vijf vogels in 1980. Er is nog één exemplaar in een dierentuin. Er werd op de vergadering besloten de vijf exemplaren te vangen en te proberen in gevangenschap verder te fokken om de soort te behouden.

Over het voorkomen in China en Korea van deze soort zijn geen recente waarnemingen. De Ooievaar is in Japan in 1971 uitgestorven door toedoen van pesticiden.

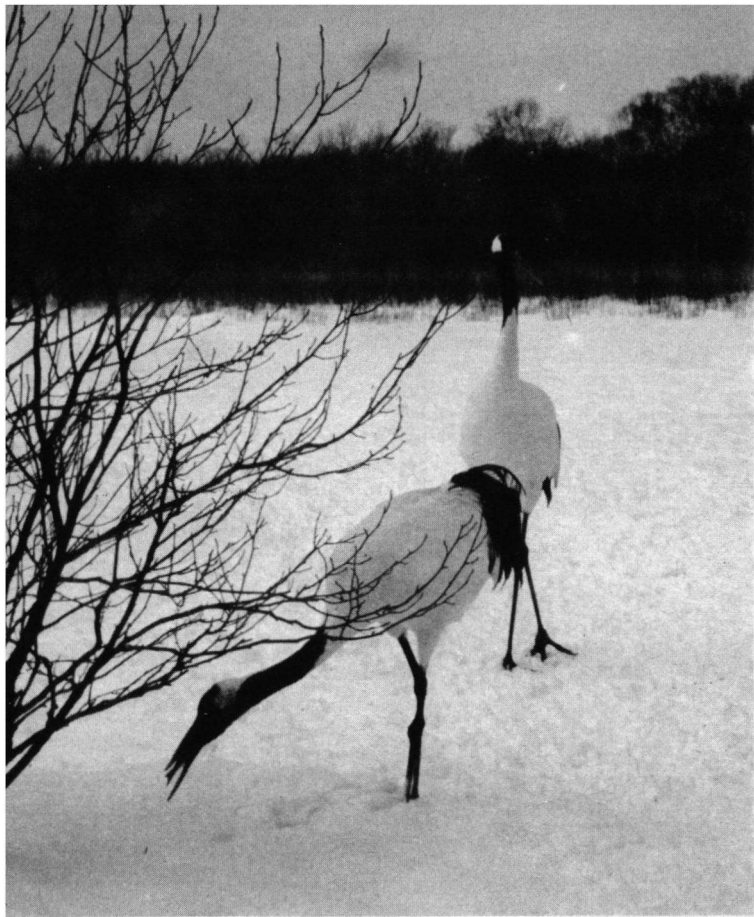
In de warme en droge zomer van 1973 is in en rond Tokio voor het eerst botulisme opgetreden waarbij honderden watervogels de dood vonden. Het is daarna niet meer opgetreden.

China

De Chinese delegatie onder leiding van prof. Cheng heeft veel belangstelling voor het werk

Japanse Kraanvogels worden in de overwinteringsgebieden bij Akan bijgevoerd. 23 februari 1980.
Foto: J. Rooth

Japanse Kraanvogel is een standvogel, bij Akan, Hokkaido, 23 februari 1980. Foto: J. Rooth.

van het IWRB en China zal misschien lid worden. Er zijn in China drie organisaties die zich met de natuurbescherming bezighouden: de Academia Sinica (waaronder vijf zoölogische instituten vallen), het Bosbouwministerie (met een bureau dat verantwoordelijk is voor reservaten, beschermde dieren en jachtwetten) en een Milieuministerie waaronder ook natuurresevaten vallen (gedeeltelijk ressorteren die ook onder het Bosbouwministerie). Behalve deze drie landelijke organisaties zijn er nog lokale en provinciale instellingen die zich met natuurbescherming bemoeien. De academie heeft de laatste tijd de natuurbescherming sterk onder de aandacht gebracht wat mede tot gevolg heeft dat het aantal reservaten toeneemt. Er zijn er nu 58 maar over een jaar waarschijnlijk 100. Het aantal beschermde dieren is toegenomen tot 150 soorten. De controle op de nationale en lokale jachtwetten moet verbeterd worden omdat de jacht erg populair is en ook kinderen veel nesten zoeken. Bij het beheer zijn er veel conflictsituaties met de industrie. De zeldzame Zwarthalskraanvogel (*Grus nigricollis*), die ook in India broedt, overwintert in China, India, Burma, Pakistan en Noord-Vietnam. In China werd onlangs een groep van 600 gezien in de provincie Kokono waarvoor nu een reservaat wordt ingericht.

Ondanks verschillende expedities is het broedgebied van de Chinese Zaagbek of Geschubde Zaagbek (*Mergus squamatus*) in Noordoost-China nog niet ontdekt.

Zuid-Korea

Dit land bevat 3000 km² natuurreservaat, terwijl ook nog twee estuaria met een gezamenlijke oppervlakte van 307 km² beschermd zijn.

Er zijn 20 bedreigde diersoorten tot natuurmonument verklaard waaronder de Japanse Kuifibis (*Nipponia nippon*), die waarschijnlijk nog met 1 of 2 ex. voorkomt, en de Zwarte Ooievaar. De Gekulfd Bergeend of Kuifcassarca (*Tadorna cristata*) is waarschijnlijk sedert 1970 uitgestorven.

India

De Streepkopgans of Indische Gans (*Anser indicus*) is evenals veel andere soorten watervogels volledig beschermd maar de naleving van de wet is nog niet honderd procent.

In de Rann of Kutch hebben naast de traditionele kolonie van Grote Flamingo's voor het eerst 500 paar Kleine Flamingo's gebroed. Dat is de eerste kolonie van deze soort buiten Afrika.

Nieuw-Zeeland

Ook dit land denkt erover om tot het IWRB toe treden. Er komen totaal 5 miljoen watervogels voor waaronder 200.000-300.000 arctische steltlopers.

De geïntroduceerde Canadese Gans is schadelijk voor de landbouw en daarom is de jacht er langer op geopend dan op ander waterwild waarop slechts 6 weken gejaagd mag worden in het begin van de winter en ruitijd.

Zuid-Amerika

Het IWRB was vertegenwoordigd op de First Ibero-American Ornithological Encounter on Bird Ecology and Behaviour. Dit heeft ertoe geleid dat Argentinië, Brazilië en Chili naar alle waarschijnlijkheid zullen toetreden tot het IWRB.

Ramsarconventie

Van 24-29 november 1980 zal op Sardinië de eerste technische conferentie worden gehouden. De IUCN heeft 21 lidstaten via de ambassades in Bern al uitgenodigd voor deze conferentie met het verzoek een nationaal rapport op te stellen over de internationaal belangrijke water- en moerasgebieden en verdere ontwikkelingen op dit terrein. Het is een technische conferentie, zodat er over de tekst van de conventie alleen geadviseerd kan worden. Amendementen in de tekst kunnen alleen in een diplomatieke conferentie ingediend worden. Dit kan eventueel gecombineerd worden met de diplomatieke conferentie over de Washingtonconventie in New Delhi in februari 1981. De wens werd uitgesproken dat er nog een aantal staten voor november zullen ratificeren zodat zij als volwaardig lid aan de besprekingen kunnen deelnemen. Dit geldt voor Japan, België en Nederland.

Vooraf het standpunt van Nederland wekt alom steeds meer verbazing omdat reeds in 1966 op de Second European Meeting on Wildfowl Conservation in Noordwijk door minister Vrolijk de uitnodiging om een concept tekst voor een wetlandconventie op te stellen, werd aangenomen. Nederland speelde een heel belangrijke rol bij het samenstellen van de conventie en de realisatie in Ramsar in 1971. Er is wel gesigneerd, de goedkeuringswet is het parlement al lang gepasseerd maar nu zijn de instrumenten van ratificatie namelijk de kaarten en beschrijvingen van de zes ingebrachte water- en moerasgebieden, nog niet bij de UNESCO in Parijs gedeponeerd.

Eerst daarna wordt de IUCN als secretariaat van de conventie geïnformeerd.

Met de IUCN-vertegenwoordiger op de vergadering in Japan, dr. Wee-Lek werd afgesproken dat landen die nog niet geratificeerd hebben, als waarnemer de conferentie kunnen bijwonen. Het zou een blamage zijn als Nederland deze rol zou worden toebedeeld. Het is werkelijk onbegrijpelijk waarom het zo lang moet duren om een lijst van zes probleemloze wetlands te ratificeren.*

Toekomstige Board Meetings

In 1981 zal de jaarvergadering in de Hortobágy in Hongarije plaatsvinden in de laatste week van oktober. Dit zal worden gecombineerd met een symposium over ganzen.

In 1982 zal de Board Meeting in Canada/USA plaatsvinden in het voorjaar, omdat dan de broedgebieden in de prairies gedemonstreerd kunnen worden. Gedacht wordt aan Winnipeg en het Delta Instituut in Manitoba in verband met onderzoek en beheer van de broedgebieden.

2. Zwanensymposium

Er waren 44 bijdragen, zodat per spreker slechts 10 minuten beschikbaar was.

De proceedings zullen worden gepubliceerd zodat ik hier kan volstaan met slechts enkele algemene conclusies.

Uit onderzoek van Daffila Scott bij door de variatie in snaveltekening individueel herkenbare Kleine Zwanen in Welney blijkt dat de meest dominante vogels in de groep de meeste jongen hebben.

Uit ander onderzoek bij Wilde Zwanen in Japan (Kabizawa) is gebleken dat de meest dominante groepen de beste voedselplaatsen bezet houden.

Het foerageren in grote groepen maakt dat er meer tijd voor voedselzoeken beschikbaar is omdat relatief minder individuen waakzaam hoeven te zijn. Er zijn minder 'head ups' dan in kleine groepen (Brazilië).

Matthiasson vond bij Knobbelzwanen in West-Zweden dat 35% van de populatie niet broedt, maar wel in de zelfde rui- en overwinteringsgebieden voorkomt als de broedvogels. Deze categorie is 6-12 jaar oud, lichter van gewicht en broedt nooit. Het broedvogelbestand wordt aangevuld door vijfjarige vogels.

Pelle Andersen Harild kon in Denemarken vaststellen dat gewichtsvermindering bij Knobbelzwanen werd veroorzaakt door achteruitgang in het waterplantenbestand.

De afname van het gewicht leidde tot een hogere mortaliteit. Met het aantal waterplanten nam het gewicht van de zwanen weer toe, hetgeen ook grotere overlevingskansen en hogere reproductie bewerkstelligde. In Denemarken gingen de zwanen niet zoals elders over tot voedselzoeken op akkers en in grasland wanneer er minder waterplanten beschikbaar zijn.

In Nederland doen ze dat wel; als er niet voldoende waterplanten zijn, schakelen Kleine Zwanen over op gras. Volgens Poorter zou de reproductie hierdoor afnemen. Maximaal 600 van 'onze' Kleine Zwanen overwintert in Slimbridge, waar ze kunstmatig gevoed worden met graan. Het broedsucces bij deze vogels is even groot of wat groter dan bij de vogels die op natuurlijke wijze voedsel zoeken.

In Japan worden de zwanen ook door de mens (bij-)gevoerd. Dit zou niet van invloed zijn op de verspreiding van de vogels.

Er zijn mijns inziens echter wel degelijk veel bezwaren aan deze kunstmatige voeding. De vogels worden wel erg afhankelijk van de mens, het leidt tot grote concentraties met alle gevaren van besmetting, ziekten, enz.

De enige reden die Sir Peter Scott kan aanvoeren voor deze wijze van concentraties van vogels is een educatieve. De tactiek van The Wildfowl Trust is dan ook om bij dergelijke kunstmatige concentraties van zwanen, ganzen en eenden observatoria te bouwen. In Japan bestaat de zelfde tendens, de vogels komen zodoende in net zulke grote concentraties voor als de stadsmens en op de grens tussen beide worden dan observatoria gebouwd. De grotere ruimtelijke ordening bij mens en dier maken deze ontwikkelingen bij ons gelukkig (nog) overbodig.

3. Excursies

Utonai

Dit zuidelijk van Sapporo gelegen reservaat bevat een ondiep meer van 280 ha terwijl het totale reservaat met de omringende moerasen 510 ha omvat. Het is een belangrijk broed-, doortrek- en overwinteringsgebied voor water- en moerasvogels. Bij ons bezoek op 20 februari was bijna het hele meer bevroren en bedekt met een fikse laag sneeuw. Door afvalwater van naburige huizen en door een riviertje is er plaatselijk wat open water waar circa 300 Wilde Zwanen overwinteren. Er waren ook tientallen Pijlstaarten aanwezig. Er wordt hier gevoerd (graan) zodat de zwanen niet schuw zijn. Ze worden op de kant gelokt met voer zodat ze met een slagnet gevangen kunnen worden om geringd te worden. Dit gebeurt volgens de internationale code van de Swan Research Group onder leiding van Bill Sladen waarbij een groene halsband met een 4 letter/cijfer combinatie wordt gebruikt. Het ringen werd gedemonstreerd. Er werden 2 Stellers Zeearenden gezien en 1 gewone Zeearend (respectievelijk *Haliaëtus*

pelagicus en *Haliaëtus albicilla*). Algemene vogels onderweg waren Naumanns Lijsters, Zwarte Wouwen, Zwarte Kraai en Notenkraai (*Corvus macrorhynchos*).

Kushiro en Akan

Op 23 februari vlogen we van Sapporo (Chitose) naar Kushiro, in Oost-Hokkaido. Hier werd een bezoek gebracht aan het uitgestrekte Kushiromoeras, dat met 29.000 ha het grootste moerasgebied van Japan is. Hiervan is 5.000 ha reservaat. Hier broeden 59 paar van de zeldzame Japanse Kraanvogel. In 1979 was het totale aantal nesten 78, terwijl de hele populatie 271 vogels telde. Omstreeks de eeuwwisseling was de soort hier bijna uitgestorven en werd de jacht verboden. In 1926 waren er 20 vogels en in 1952 33, in 1962 184, waarna het aantal om de 200 blijft schommelen met vorig jaar een record van 271 vogels. De geleidelijke toename werd bewerkstelligd door beschermingsmaatregelen in de broeden en overwinteringsgebieden, het is een standvogel. In de overwinteringsgebieden bij Akan worden de vogels bijgevoerd omdat er door veranderde landbouwmethoden minder voedsel beschikbaar is. Hier werden enkele tientallen gezien en één Witnekkraanvogel (*Grus vipio*).

Tevens wordt er met twaalf kraanvogels gefokt in open volières. De wijfjes zijn hier geleewiekt terwijl de mannelijke partners uit de natuur met hen paren. Men probeert mede door kunstmatig uitbroeden van de eieren het aantal opgroeiende jongen te vergroten zodat de natuurlijke populatie wat versterkt kan worden.

Odaito

Op 24 februari ging de tocht via het besneeuwde fraaie Akan National Park naar de kustvlakte waar in de Zee van Ochotsk enkele duizenden Wilde Zwanen overwinteren te midden van ijsvelden. De temperatuur was hier -20°C! Er komen hier jaarlijks 100.000 be-

Wilde Zwanen overwinteren in de Zee van Ochotsk, 24 februari 1980.

Foto: J. Rooth.

Door beschermingsmaatregelen neemt de Japanse Kraanvogel geleidelijk in aantal toe. Omstreeks de eeuwwisseling was de soort bijna uitgestorven en werd de jacht op deze vogels verboden. Vorig jaar waren er weer 271 vogels.

Foto: J. Rooth.

zoekers om de zwanen te zien. Ook hier wordt door het publiek gevoerd zodat de zwanen weinig schuw zijn.

Wij zagen ook hier weer Stellers Zeearenden, een Burgemeester, Pijlstaarten, Toppereenden, IJseenden, Brilduikers, Eidereenden en Grote Zeearenden. In het binnenland zagen we hier veel Sneeuwgorzen op de besneeuwde velden.

Tokio

In Tokio werden drie kleine reservaten bezocht. Het ene was slechts 3 ha groot maar lag te midden van een groter moerasgebied dat was ontstaan door een opspuiting in de baai van Tokio. Op deze manier wordt voorzien in de behoefte aan industrie- en bouwterrein. Er waren hier veel water- en moerasvogels onder andere baltende Dodaarzen, Smienten, Toppereenden, Pijlstaarten, Slob-eenden, Bruine Kiekendief, Zwartstaartmeeuw (*Larus crassirostris*) en Kamschatkamewu (*Larus schistisagus*), naast Zilvermeeuw, Stormmeeuw en Kokmeeuw.

Het andere reservaat was wat groter en grenst aan de Keizerlijke eendenkooi, die we ook mochten bezoeken. Deze is tegenwoordig alleen voor ringen in bedrijf. Het is een kooi met 15 pijpen waar de vogels door middel van voer en staleenden in worden gelokt. Langs de open pijpen staan dan vangers met schepnetten gereed om de vogels te pakken. Wij zagen hier veel Kwakken, Aalscholvers (onze ondersoort), Kleine Zilverreigers, circa 20.000 Toppereenden, Vlekbekeenden (*Anas poecilorhyncha*), Smienten, Pijlstaarten,

Krakeenden, Wintertalingen, Brilduikers en een Slechtvalk!

Bij het moeras was een vogelobservatorium van drie verdiepingen met circa 100 telescopen opgesteld achter schuiframen!

In het Uenopark midden in de stad overwinteren Smienten en Pijlstaarten. Er waren baltende Dodaarzen en er was een Aalscholverkolonie.

Mandarijneenden werden gezien in de gracht om het Keizerlijke Paleis, ze broeden in nestkasten in het paleispark. Tot groot vermaak zag onze Nieuwzeelandse collega hier een paartje albino Zwarte Zwanen (het was een geschenk van Helmut Schmidt aan de keizer). Vooral in Tokio krijg je de indruk dat de vogels er net zo dicht opeengepakt leven als de mensen (14 miljoen op een oppervlak als de provincie Utrecht).

Wij hebben daarom nog gepleit bij de gouverneur en de Port Authority voor meer en grotere reservaten langs de baai van Tokio voor de watervogels.

Onze voortreffelijke Japanse gastheren hebben alle mogelijkheden voor publiciteit ter gelegenheid van deze Internationale conferentie uitgebuit. Zowel de vergaderingen als de excursies werden begeleid door de televisie en schrijvende pers zodat er dagelijks iets in het tv-journaal kwam en in de kranten.

Hopelijk hebben we door onze medewerking aan de publiciteit iets terug kunnen doen voor de perfecte organisatie en de geweldige gastvrijheid en vriendelijkheid die we overal mochten ontvangen.